

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گفته‌ها

در قانون آیین دادرسی کیفری

دادیار

(دکترین و رویه قضایی)

جلد هشتم

تدوین:

موسی رحیمی

محمد مهدی مخبریان نژاد

رضا رحیمی دهسوری

انتشارات چتر دانش

عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	دادیار (دکترین و رویه قضایی)
مشخصات نشر	تدوین موسی رحیمی، محمد مهدی مخبریان نژاد، رضا رحیمی دهنسوری / تهران: چتر دانش، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۱۴۳ ص.
فروست	گفته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری؛ [ج. ۸]
شابک	دوره ۸-۵۲۴-۴۱۰-۶۰۰-۹۷۸؛ ۲-۵۱۳-۴۱۰-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیفا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۳۵ - ۱۴۳.
موضوع	آیین دادرسی جزایی — ایران — Criminal procedure — Iran
	حقوق جزا — ایران — Criminal law — Iran
	رویه قضایی — ایران — Jurisprudence — Iran
	دادیارها — ایران — Assistant prosecutors — Iran
شناسه افزوده	رحیمی، موسی، ۱۳۴۸ -
شناسه افزوده	مخبریان نژاد، محمد مهدی، ۱۳۶۵ -
شناسه افزوده	رحیمی دهنسوری، رضا، ۱۳۶۶ -
رده بندی کنگره	KM۴۶۰۴
رده بندی دیویی	۳۴۵/۵۵۰۵:
شماره کتابشناسی ملی	۸۷۳۰۲۲۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیفا	

نام کتاب	گفته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری دادیار
	(دکترین و رویه قضایی) جلد هشتم
ناشر	چتر دانش
تدوین	موسی رحیمی - محمد مهدی مخبریان نژاد - رضا رحیمی دهنسوری
نوبت و سال چاپ	اول - ۱۴۰۱
شمارگان	۱۰۰۰ :
شابک	۸-۵۲۴-۴۱۰-۶۰۰-۹۷۸ :
قیمت	۶۰۰۰۰ تومان :

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خمینیری جاوید (اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

پست الکترونیک: nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته‌ی حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله‌ی یکی از پرطرفدارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه‌ی خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه‌ی کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته‌ی حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه‌ی آموزش عالی آزاد چتردانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته‌ی حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت‌گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه‌ی خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه‌ی علمی بیش از پیش به منصه‌ی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

پیشگفتار

۴۵ به نام خداوند بخشاینده مهربان

همان به که نیکی بود یادگار	نباشد همی نیک و بد پایدار
نخواهد بدن مر تو را سودمند	همان گنج دینار و کاخ بلند
سخن را چنین خوار مایه مدار	سخن ماند از تو همی یادگار
ز گوهر ورا پایه برتر سزید	سخن را سخن دان ز گوهر گزید
چنان کن که بر داد پویی همی	تو ای آن که گیتی بجویی همی

شاهنامه فردوسی

سلامت و سعادت فرد و جامعه و روح و جسم در گرو کسب رضای خداست^۱ احکام الهی، حدود و مرزهایی است که خداوند مقرر داشته است و اجازه تجاوز^۲ و حتی نزدیک شدن به آن‌ها را نمی‌دهد^۳ یکی از وظایف حکومت برقراری نظم و مجازات تعدی‌کنندگان به حدود الهی است^۴، دستیابی به حقیقت مستلزم جمع آوری دلایل، تحقیق از متهم، بزه دیده، شاهد و سایر افراد ذی‌ربط در فرآیند دادرسی است، به‌گونه‌ای که به کرامت و حیثیت اشخاص آسیب وارد نشود، شرافت آیین دادرسی کیفری از آن جهت است که عهده‌دار بیان سازوکارهای رعایت و تضمین عدالت در فرآیند تحقیق، رسیدگی و اجرای حکم است، و اهمیتش به این خاطر است که قوانین جزایی ماهوی را از حالت سکون خارج کرده و با در اختیار قرار دادن ابزار مناسب، مسیر را جهت اجرای عدالت ریل‌گذاری می‌کند.

با توجه به گستردگی منابع مورد نیاز جامعه حقوقی، کتاب حاضر که دفتری از مجموعه ای ۲۰ جلدی است به دادیار اختصاص یافته است و به شرح و تفسیر

۱. سوره مائده، آیه ۱۶ ﴿يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ﴾

۲. سوره بقره، آیه ۲۲۹ ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾

۳. سوره بقره، آیه ۱۸۷ ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا﴾

۴. سوره صاد، آیه ۲۶ ﴿يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ﴾

مواد قانونی مرتبط با دادیار از قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به ترتیب زیر پرداخته است:

- نظریه‌های شورای نگهبان
- دکترین و اندیشه‌های حقوقی
- منابع معتبر فقهی و فتاوی مشهور فقیهان
- آرای وحدت رویه هیئت عمومی دیوان عالی کشور
- آرای قضایی شعب دادگاه بدوی و تجدیدنظر و دیوان عالی کشور
- نظریه‌های مشورتی اداره کل حقوقی قوه قضائیه
- نظریه‌های مشورتی اداره کل حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح
- قوانین و مقررات مرتبط

از اندیشمندان و دانشجویان گرامی تقاضا دارد از طریق نشانی‌های زیر با ارائه پیشنهادها و نظرات نگارندگان را مورد عنایت و لطف قرار داده و یاری رسانند.

موسی رحیمی

MosaRahimi@hotmail.com

مهدی مخبریان نژاد

Mm_mokhberiannejad@yahoo.Com

رضا رحیمی دهنسوری

RezaRahimi127@yahoo.Com

فهرست

- پیشگفتار..... ۴
- فصل اول- وظایف و اختیارات دادیار به جانشینی از دادستان ۹
- بند ۱- وظائف دادیار نسبت به ضابطین دادگستری (دادیار ناظر بر ضابطین)..... ۱۳
- بند ۲- وظائف دادیار در پذیرش شکایات و شروع به تعقیب (دادیار ارجاع)..... ۱۵
- بند ۳- وظائف دادیار در تایید قرار نهایی بازپرس و صدور کیفرخواست (دادیار اظهار نظر)..... ۲۴
- بند ۴- وظائف دادیار نسبت به شرکت در جلسات دادگاه (دادیار دفاع از کیفرخواست)..... ۴۲
- بند ۵- وظائف دادیار در اجرای احکام کیفری (دادیار اجرای احکام کیفری)..... ۴۴
- فصل دوم- وظائف و اختیارات دادیار در ایفای وظائف بازپرس (دادیار تحقیق)..... ۵۵
- بند ۱- اقدامات دادیار در جریان تحقیقات مقدماتی..... ۵۶
- الف- تعریف تحقیقات مقدماتی..... ۵۶
- ب- شرایط شروع به تحقیقات مقدماتی از سوی دادیار..... ۵۶
- پ- نحوه انجام تحقیقات مقدماتی..... ۶۲
- ت- قرار تامین خواسته..... ۸۵
- ث- قرارهای تامین کیفری..... ۹۵
- ۱- شرایط صدور قرار تامین کیفری..... ۹۵

- ۲- شرایط فک، تخفیف، تشدید و ابقای قرار تامین کیفری ۱۰۴
- بند ۲- اقدامات دادیار پس از ختم تحقیقات مقدماتی ۱۱۷
- الف- ختم تحقیقات و اخذ آخرین دفاع ۱۱۷
- ب- ختم تحقیقات و تکلیف صدور قرار نهایی ۱۲۰
- پ- مراحل تایید قرار نهایی ۱۳۰
- فهرست منابع..... ۱۳۵**

**فصل اول – وظایف و اختیارات دادیار به
جانشینی از دادستان**

ماده ۲۳- دادسرا به ریاست دادستان تشکیل می‌شود و به تعداد لازم معاون، دادیار، بازپرس و کارمند اداری دارد.

پیدایش دادسرا، به‌عنوان یک نهاد فرانسوی بعد از انقلاب مشروطه وارد سازمان قضایی کشور ما شد. در قرون‌وسطا در اروپا، افرادی به نام آووکا یا پروکوروود به نیابت از سوی سلاطین و برای دفاع از منافع آنان در دادگاه‌ها شرکت می‌جستند. (آشوری، آ.د.ک، ج ۱، ص ۱۰۰).

معاون دادسرا عبارت از صاحب‌منصبی است که تحت نظارت دادستان، قسمتی از وظایف دادسرا را انجام می‌دهد و در غیاب دادستان جانشین اوست. دادیار، صاحب‌منصبی است که به نمایندگی از طرف دادستان انجام‌وظیفه می‌کند و بازپرس (قاضی تحقیق) و یا مستنطق عبارت است از صاحب‌منصبی که تحقیق مقدماتی جرائم و جمع‌آوری دلایل به سود و زیان متهم بر عهده اوست و تحت نظارت دادستان وظایف قانونی خود را انجام می‌دهد. (آخوندی، آ.د.ک، ج ۲، ص ۱۰۹).

تکلیف دادسرا به اقامه‌ی دعوای عمومی تحت عنوان قاعده «قانونی بودن تعقیب» یا «الزامی بودن تعقیب» به رسمیت شناخته شده است (نظریه ۱۳۹۴/۹/۳۰-۷/۲۶۱۴.ح.ق).

ماده ۸۸- در اموری که از طرف دادستان به معاون دادستان یا دادیار ارجاع می‌شود، آنان در امور محوله تمام وظایف و اختیارات دادستان را دارند و تحت تعلیمات و نظارت او انجام‌وظیفه می‌کنند. در غیاب دادستان و معاون او، دادیاری که سابقه قضایی بیشتری دارد و در صورت تساوی، دادیاری که سن بیشتری دارد، جانشین دادستان می‌شود.

مطابق ماده ۹۲ تحقیقات مقدماتی تمام جرائم بر عهده بازپرس است، و قانون‌گذار منظور از تحقیقات مقدماتی را در ماده ۹۰ بیان کرده است، از این رو سایر امور مانند وظایف و اختیارات دادستان از قبیل تعقیب جرم، حضور در جلسه دادگاه، اعتراض به آراء اجرای

از دادستان اقدام می‌نماید و دادیار حسب مورد تحت نظارت دادستان و یا معاون وی انجام وظیفه می‌نماید، بنابراین قرارهای نهایی و قرارهای تأمین منتهی به بازداشت متهم که از سوی معاون دادستان صادر می‌گردد، به منزله صدور این قرارها از سوی دادستان بوده و نیازی به تأیید دادستان ندارد، مگر این که دادستان در ارجاع موردی به معاون، بر ضرورت اخذ موافقت خود در موارد خاص تصریح نماید. (نظریه ۷/۹۴/۳۱۶۹-۱۳۹۴/۱۱/۱۳-ا.ح.ق).

نظر به این که معاون دادستان با فرض وجود نهادهای کفالت یا تفویض اختیار به منزله دادستان می‌باشد و عهده‌دار تکالیف و اختیارات وی است، بنابراین در صورتی که به جانشینی دادستان انجام وظیفه می‌نماید، اعلام نظر وی نسبت به قرار بازداشت موقت و قرارهای نهایی صادره از سوی بازپرس، به منزله اعلام نظر دادستان می‌باشد. (نظریه ۷/۹۴/۳۱۶۹

احکام، زندان، سرپرستی مجبورین و مانند آن قابل واگذاری به بازپرس نیست.

مستفاد از مواد ۴۷ و ۸۹ و تبصره ماده ۲۲۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، این است که بازپرس کشیک با توجه به عدم حضور دادستان (یا جانشین وی) در اوقات کشیک، حق انجام تحقیقات و صدور دستورهای ضروری نسبت به پرونده‌ها را تا حضور و ارجاع دادستان دارا می‌باشد. (نظریه ۷/۹۴/۵۵۹-۱۳۹۴/۳/۳-ا.ح.ق).

معاون دادستان از لحاظ اختیارات اداری و قضایی در غیاب دادستان و یا با تفویض اختیارات از سوی وی، جانشین وی محسوب و دارای تمام اختیارات و وظایف دادستان می‌باشد و در واقع سمت معاونت دادستانی سمتی مدیریتی است و معاون دادستان به حکم قانون در موارد کفالت اداری» نظیر بلا تصدی بودن پست دادستانی یا در غیاب وی و یا با استفاده از نهاد «تفویض اختیار» به جانشینی

۱۳/۱۱/۱۳۹۴.ح.ق).
 اولاً برابر صدر ماده ۸۸ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ در اموری که از طرف دادستان به معاون دادستان یا دادیار ارجاع می‌شود، آنان در امور محوله تمام وظایف و اختیارات دادستان را دارند و تحت تعلیمات و نظارت او انجام وظیفه می‌کنند. ثانیاً برابر ذیل ماده یادشده در غیاب دادستان و معاون او دادیاری که سابقه قضایی بیشتری دارد و در صورت تساوی، دادیاری که سن بیشتری دارد جانشین دادستان می‌شود. نتیجه این‌که اگر دادستان در مرخصی چند روزه بوده و در محل کارش حاضر نباشد، در چنین حالتی دادیار ارشد جانشین دادستان بوده و دارای اختیاراتی است که قانون برای دادستان تعیین نموده است و هرگاه در پرونده‌های اظهارنظری، اعم از جلب به دادرسی یا منع تعقیب و مانند آن نموده باشد، نیازی به موافقت دادیار دیگر ندارد و اگر اقدام به صدور قرار جلب به

دادرسی کرده باشد، رأساً نسبت به صدور کیفرخواست نیز اقدام خواهد کرد. در فرض عدم شمول قسمت ثانیاً بند ۱ پاسخ، دادگاه باید با اعلام نقص مبنی بر اظهارنظر دادستان یا جانشین وی، پرونده را به دادرسی اعاده نماید تا پس از انجام اقدام مذکور و رفع نقص، پرونده را به دادگاه ارسال نماید. (نظریه ۷/۹۴/۸۵۴ - ۱۳۹۴/۴/۶ ا.ح.ق).

گرچه عبارت ذیل ماده ۸۸ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ ناظر به دادیاران است، اما با توجه به مالک آن و نیز قسمت اخیر ماده ۲۹۶ و مواد ۳۵۷ و ۴۰۴ قانون یادشده به نظر می‌رسد، قانون‌گذار، داشتن سابقه قضایی بیشتر را سبب تقدم مقامات قضایی در غیاب مقام قضایی مسئول مربوط می‌داند؛ بنابراین، معاونان دادستان نیز مشمول این حکم می‌باشند. ب- در مواردی که دادستان برابر ماده ۸۸ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، انجام اموری را به معاونان

یا دادیاران دادرسی محول کند، این تفویض اختیار مطلق بوده و زمان حضور و غیاب وی را در برمی گیرد؛ مگر آن که مقید به زمان حضور شده باشد. در مواردی که حضور دادستان یا نماینده وی در محاکمات الزامی است، تقدیم لایحه از سوی ایشان کافی نیست و حضور آن‌ها ضروری است. (نظریه ۷/۹۴/۲۷۱۳-۱۳۹۴/۱۰/۹.ح.ق).

دارای تمام اختیاراتی است که قانون برای دادستان مقرر نموده است. (از نظریه ۷/۹۲/۱۵۵۸-۱۳۹۲/۸/۱۵.ح.ق).

مستفاد از ماده ۸۸ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، دادستان می‌تواند انجام برخی وظایف و اختیارات مربوط را به دادیار تفویض نماید و یا دادیار در غیاب وی رأساً وظایف و اختیارات دادستان را بر عهده بگیرد. (نظریه ۷/۲۹۹۶-۱۳۹۴/۱۰/۲۹-۱۳۹۴.ح.ق).

در غیاب دادستان و معاون وی دادیار جانشین که سرپرستی دادرسی را بر عهده دارد وی

بند ۱- وظائف دادیار نسبت به ضابطین دادگستری (دادیار ناظر بر

ضابطین)

ماده ۳۲- ریاست و نظارت بر ضابطان دادگستری از حیث وظایفی که به‌عنوان ضابط به عهده دارند با دادستان است. سایر مقامات قضایی نیز در اموری که به ضابطان ارجاع می‌دهند، حق نظارت دارند.

تبصره- ارجاع امر از سوی مقام قضایی به مأموران یا مقاماتی که حسب قانون، ضابط تلقی نمی‌شوند، موجب محکومیت انتظامی تا درجه چهار است.

اگرچه قبل از تصویب این قانون نیز، با توجه به بند ۳ ماده ۳ قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب و ماده ۱۵ قانون آیین دادرسی کیفری (۱۳۷۸) در نظر برخی، نظارت بر اجرای دستورات مقام قضایی توسط مسئول همان پرونده قابل‌اعمال بود لکن با توجه

مقامات و مأمورانی که به‌موجب قوانین خاص در حدود وظایف محول شده ضابط دادگستری محسوب می‌شوند...» که مفهوم آن این است که ایشان در خارج از حدود وظایف محوله، ضابط دادگستری محسوب نمی‌شوند. ثانیاً با توجه به این که برابر ماده ۳۰ قانون یادشده، احراز عنوان ضابط دادگستری، مستلزم فراگیری مهارت‌های لازم و گذراندن دوره‌های آموزشی خاص می‌باشد و علی‌الاصول دوره‌های آموزشی ضابطان عام و خاص متفاوت است و ضابطان خاص، صرفاً در محدوده‌ای که قانون وظایف ضابط بودن را بر عهده ایشان گذاشته است، دوره‌های آموزشی را سپری میکنند و در خصوص سایر موارد، ضابط قلمداد نمی‌شوند، بنابراین، ارجاع امر به ضابطان خاص در موضوعات مربوط به جرائم عمومی و نیز مسائلی خارج از وظایف اختصاص یافته به آن‌ها از منظر قانونی، مشمول تبصره ماده ۳۲

به‌صراحت ماده فوق این قانون دیگر اعمال نظارت توسط مسئول پرونده (اعم از دادیار یا بازپرس) به‌عنوان یک حق قانونی قلمداد شده است. مطابق مقرر فوق، واگذار نمودن انجام بعضی از امور به مقام‌های خاص اداری و اجرایی ممنوع شمرده شده است و ضمانت اجرای آن محکومیت انتظامی است. منظور از دفتر مخصوص مذکور در ماده ۳۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ دفتری است حاوی قسمت‌های مشخص که باید توسط مرجع ذی‌ربط در قوه قضائیه به‌صورت متحدالشکل تهیه و در اختیار تمامی دادرهای کشور قرار گیرد و ماده مزبور منصرف از تعیین پست سازمانی برای انجام امور اداری مربوط به نظارت دادستان بر ضابطان است. (نظریه ۹۴/۹/۳۰-۷/۲۶۱۵.ا.ح.ق.).

اولاً بند ب ماده ۲۹ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ که ضابطان خاص را تعریف می‌کند مقرر می‌دارد: «ضابطان خاص شامل

قانون یادشده می‌باشد. (نظریه
۷/۹۴/۹۳۶-۱۳۹۴/۴/۱۴.ح.ق).
قوانین مرتبط: به‌موجب ماده ۱۳
قانون نظارت بر رفتار قضات مصوب
۹۰/۷/۱۷ مجازات‌های انتظامی
قضات سیزده درجه است که
درجات یک تا چهار آن عبارت‌اند

از: ۱. توبیخ کتبی بدون درج در
سابقه خدمتی، ۲. توبیخ کتبی با
درجه در سابقه خدمتی، ۳. کسر
حقوق ماهانه تا یک سوم از یک ماه
تا شش ماه، ۴. کسر حقوق ماهانه تا
یک سوم از شش ماه تا یک سال.

ماده ۳۳- دادستان به‌منظور نظارت بر حسن اجرای وظایف ضابطان، واحدهای
مربوط را حداقل هر دو ماه یک‌بار مورد بازرسی قرار می‌دهد و در هر مورد،
مراتب را در دفتر مخصوصی که به این منظور تهیه می‌شود، قید و دستورهای
لازم را صادر می‌کند.

به‌موجب ماده ۶۰۷ قانون آیین
دادرسی کیفری ۱۳۹۲ دادستان
نظامی نیز همین تکلیف را بر عهده
دارد.
با توجه به مقرر فوق، دادستان
مکلف است واحدهای مربوط را
حداقل هر دو ماه یک‌بار مورد
بازرسی قرار دهد. این در حالی
است که پیش‌ازاین، نظارت و

بازرسی از واحدهای مربوط توسط
دادستان مورد مناقشه بود.
تبصره ۱ ماده ۳۰- دادستان مکلف
است به‌طور مُستمر دوره‌های
آموزشی حین خدمت را جهت
کسب مهارت‌های لازم و ایفاء
وظایف قانونی برای ضابطان
دادگستری برگزار نماید.

بند ۲- وظایف دادیار در پذیرش شکایات و شروع به تعقیب (دادیار ارجاع)

ماده ۶۴- جهات قانونی شروع به تعقیب به شرح زیر است:

الف- شکایت شاکی یا مدعی خصوصی

ب- اعلام و اخبار ضابطان دادگستری، مقامات رسمی یا اشخاص مَوْثِق و مطمئن

پ- وقوع جرم مشهود، در برابر دادستان یا بازپرس

ت- اظهار و اقرار متهم

ث- اطلاع دادستان از وقوع جرم به طرق قانونی دیگر

تفاوت جهت دوم با جهت نخست این است که افراد مندرج در بند دوم ذی‌نفع و ذی‌سمت نیستند و شاکای تلقی نمی‌شوند و صرفاً اعلام‌کننده جرم می‌باشند. به همین دلیل بایست جرم اعلامی از جرائم قابل‌گذشت نباشد. زیرا در جرائم قابل‌گذشت تعقیب صرفاً با شکایت شاکای آغاز می‌شود و دادستان بدون شکایت حتی حق تعقیب ندارد. (ر.ک: آ.د.ک مصدق، ص ۱۰۲).
بند پ ماده ۶۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ ناظر به مواردی است که دادستان یا بازپرس در حین انجام وظیفه باشد و یا شرایط و امکان انجام آن فراهم باشد. بنابراین اولاً: وقت اداری و تعطیلی مانع اقدام وفق بند پ ماده ۶۴ یادشده نمی‌باشد. ثانیاً: هنگامی که دادستان یا بازپرس در حال مرخصی‌اند، تکلیفی در این خصوص ندارند. (نظریه. ۹۴/۹/۳۰-۹۴/۲۶۲۶/۱۷/۹۴.ح.ق).

ماده ۶۵- هرگاه کسی اعلام کند که خود ناظر وقوع جرمی بوده و جرم مذکور از جرائم غیرقابل‌گذشت باشد، در صورتی که قراین و اماراتی مبتنی بر نادرستی اظهارات وی وجود نداشته باشد، این اظهار برای شروع به تعقیب کافی است، هرچند قراین و امارات دیگری برای تعقیب موجود نباشد؛ اما اگر اعلام‌کننده شاهد قضیه نبوده، به‌صرف اعلام نمی‌توان شروع به تعقیب کرد، مگر آن‌که دلیلی بر صحت ادعا وجود داشته باشد. یا جرم از جرائم علیه امنیت داخلی یا خارجی باشد.

در ماده (۶۵)، صرف ادعای ناظر بودن در صورتی که شاهد متهم به

علم الاصول، ج ۱، ص ۲۷۳).
 ۳- اصل بر غیرقابل گذشت بودن جرائم است، مگر اینکه در قانون به قابل گذشت بودن جرمی تصریح شده باشد. جرائم قابل گذشت در ماده (۷۲۷) قانون مجازات اسلامی و حسب مورد در قوانین خاص احصا شده است که جرائم موضوع قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح جزو هیچ‌یک از جرائم احصاء شده نمی‌باشد؛ بنابراین کلیه جرائم قانون مجازات نیروهای مسلح غیرقابل گذشت هستند. (نظریه: ۱۳۹۰/۷/۸۹/۷/۳۴/۹۰-۱۰۱۶۳۰ اداره حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح).
 قوانین مرتبط: از همین قانون ماده ۴۳.

کذب و دشمنی باشد و مستلزم محدودیتی برای طرف باشد، اشکال دارد؛ اگر مانند ماده (۶۷) اصلاح شود، اشکال رفع می‌شود.
 همچنین اطلاق قسمت اخیر در مواردی که محتمل مهم است نظیر کودتا یا وقوع جرائم تروریستی اشکال دارد. (نظریه شورای نگهبان).
 ۲- خبر حدسی، که مقابل خبر حسی است، به خبری گفته می‌شود که مبتنی بر نظر و اجتهاد می‌باشد، یعنی راوی، مدلول خبر را از راه حدس به دست آورده است، به‌خلاف خبر حسی که بر ادراک حسی مدلول خبر استوار است، طبق دیدگاه اصولی‌ها، ادله حجیت خبر ثقه و عادل، خبر حدسی را شامل نمی‌شود و مختص اخبار حسی است. (صدر، محمد باقر، دروس فی

ماده ۶۶ (اصلاحی ۱۳۹۴/۳/۲۴) - سازمان‌های مردم‌نهادی که اساسنامه آن‌ها در زمینه حمایت از اطفال و نوجوانان، زنان، اشخاص بیمار و دارای ناتوانی جسمی یا ذهنی، محیط‌زیست، منابع طبیعی، میراث فرهنگی، بهداشت عمومی و حمایت از حقوق شهروندی است، می‌توانند نسبت به جرائم ارتكابی در زمینه‌های فوق اعلام جرم کنند و در تمام مراحل دادرسی شرکت کنند.

تبصره ۱ (اصلاحی ۱۳۹۴/۳/۲۴) - در صورتی که جرم واقع شده دارای بزه‌دیده

خاص باشد، کسب رضایت وی جهت اقدام مطابق این ماده ضروری است. چنانچه بزه‌دیده طفل، مجنون و یا در جرائم مالی سفیه باشد، رضایت ولی، قیم یا سرپرست قانونی او اخذ می‌شود. اگر ولی، قیم یا سرپرست قانونی، خود مرتکب جرم شده باشد، سازمان‌های مذکور با اخذ رضایت قیم اتفاقی یا تأیید دادستان، اقدامات لازم را انجام می‌دهند.

تبصره ۲- ضابطان دادگستری و مقامات قضایی مکلفاند بزه دیدگان جرائم موضوع این ماده را از کمک سازمان‌های مردم‌نهاد مربوطه، آگاه کنند.

تبصره ۳- (اصلاحی ۱۳۹۵/۱۱/۱۰) سازمان‌های مردم‌نهاد در صورتی می‌توانند از حق مذکور در ماده (۶۶) قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴، استفاده کنند که از مراجع ذیصلاح قانونی ذی‌ربط مجوز اخذ کنند و اگر سه بار متوالی اعلام جرم یک سازمان مردم‌نهاد در محاکم صالحه به‌طور قطعی رد شود، برای یک سال از استفاده از حق مذکور در ماده (۶۶) قانون ذکرشده، محروم می‌شوند.

تبصره ۴ (الحاقی ۱۳۹۴/۳/۲۴) - اجرای این ماده با رعایت اصل یک‌صد و شصت و پنجم (۱۶۵) قانون اساسی است و در جرائم منافی عفت سازمان‌های مردم‌نهاد موضوع این ماده می‌توانند با رعایت ماده (۱۰۲) این قانون و تبصره‌های آن تنها اعلام جرم نموده و دلایل خود را به مراجع قضایی ارائه دهند و حق شرکت در جلسات را ندارند.

انحصار به طفل در تبصره (۱) ماده (۶۶)، چون مفهوماً مجنون و سفیه را خارج نموده است، اشکال ندارد.	متن تبصره ۳ ماده بالا عبارت بود از «اسامی سازمان‌های مردم‌نهاد که می‌توانند در اجرای این ماده اقدام کنند، در سه‌ماهه ابتدای هر سال توسط وزیر دادگستری با همکاری وزیر کشور تهیه می‌شود و به تصویب رئیس قوه قضائیه می‌رسد»
تبصره (۳) ماده (۶۶) از حیث مرجع تصویب، مغایر اصول ۱۵۶ و ۱۵۷ قانون اساسی است. (نظریه شورای نگهبان).	

مطابق بند پ ماده ۳۸ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب دهم بهمن‌ماه یک هزار و سیصد و نودوپنج مجلس شورای اسلامی، به شرح مذکور در متن کتاب اصلاح شد.

با توجه به ماهیت قابل عدول اذن، به نظر می‌رسد که اذن بزه‌دیده خاص، ولی، قیم یا سرپرست قانون او به سازمان مردم‌نهاد نیز قابل عدول است. (خالقی، آ.د.ک، ص ۸۷).

برابر صراحت تبصره ماده (۶۶) قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، در صورتی که جرم واقع شده دارای بزه‌دیده خاص باشد، هرگونه اقدام سازمان‌های مردم‌نهاد موضوع ماده قانونی یادشده منوط به کسب رضایت بزه‌دیده خاص است، که در این صورت سازمان مزبور به‌عنوان

نماینده قانونی بزه‌دیده و مشمول بند «الف» ماده (۴۳۲) قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، تلقی می‌شود و برابر صراحت ماده قانونی مزبور در تمام مراحل دادرسی جهت اقامه دلیل شرکت می‌کند و نسبت به آرای قضایی می‌تواند اعتراض نماید. مراجع قضایی نیز مکلف‌اند به‌منظور اعمال مقررات قانونی مزبور نتیجه رسیدگی را به سازمان‌های یادشده اعلام نمایند. (نظریه: ۷/۳۴/۱۵۵۴۲۷ - ۱۳۹۳/۵/۲۸.ح.ق).

مواد مرتبط: قوانین مربوط به جنون ذیل تبصره ۲ ماده ۱۳ همین قانون بیان شده است.

به آیین‌نامه تشکل‌های مردم‌نهاد در بخش پایانی کتاب (پیوست قوانین و مقررات) مراجعه شود.

ماده ۶۷- گزارش‌ها و نامه‌هایی که هویت گزارش دهندگان و نویسندگان آن‌ها مشخص نیست، نمی‌تواند مبنای شروع به تعقیب قرار گیرد، مگر آن که دلالت بر وقوع امر مهمی کند که موجب اخلال در نظم و امنیت عمومی است یا همراه با فرایینی باشد که به نظر دادستان برای شروع به تعقیب کفایت می‌کند.

ماده ۶۸- شاکی یا مدعی خصوصی می‌تواند شخصاً یا توسط وکیل شکایت کند.

در شکوائیه موارد زیر باید قید شود:

الف- نام و نام خانوادگی، نام پدر، سن، شغل، میزان تحصیلات، وضعیت تأهل، تابعیت، مذهب، شماره شناسنامه، شماره ملی، نشانی دقیق و در صورت امکان نشانی پیام‌نگار (ایمیل)، شماره تلفن ثابت و همراه و کد پستی شاکی

ب- موضوع شکایت، تاریخ و محل وقوع جرم

پ- ضرر و زیان وارده به مدعی و مورد مطالبه وی

ت- ادله وقوع جرم، اسامی، مشخصات و نشانی شهود و مطلعان در صورت امکان

ث- مشخصات و نشانی مشتکی‌عنه یا مظنون در صورت امکان

تبصره- قوه قضائیه مکلف است اوراق متحدالشکل مشتمل بر موارد فوق را تهیه کند و در اختیار مراجعان قرار دهد تا در تنظیم شکوائیه مورداستفاده قرار گیرد. عدم استفاده از اوراق مزبور مانع استماع شکایت نیست.

ضمانت اجرای عدم درج مشخصات	(۶۸) قانون آیین دادرسی کیفری
خواهان موضوع بند «ا» ماده (۵۱)	۱۳۹۲، قابل تسری نمی‌باشد و
قانون آیین دادرسی مدنی که در	چنانچه هویت شاکی مشخص
ماده (۵۶) آن قانون مقرر شده	نباشد، می‌تواند از مصادیق ماده
است، نسبت به بند «الف» ماده	(۶۷) قانون یادشده تلقی شود.

ماده ۶۹- دادستان مکلف است شکایت کتبی و شفاهی را همه‌وقت قبول کند. شکایت شفاهی در صورت مجلس قید و به امضا یا اثرانگشت شاکی می‌رسد. هرگاه شاکی سواد نداشته باشد، مراتب در صورت مجلس قید و انطباق شکایت با مندرجات صورت مجلس تصدیق می‌شود.

در حقوق ایران، برخلاف حقوق	تنظیم شود و عرض حال شفاهی و
برخی کشورها مانند فرانسه لازم	حتی ناقص هم قابل پذیرش است.
نیست که شکوائیه به صورت کتبی	(ر.ک: آ.د.ک، آشوری، محمد، ج